

CAS ZABALZA

Molt més que una mort

La mort de Mikel Zabalza ha quedat arrere, per bé que les conseqüències encara cuegen. Hi ha, però, una realitat amarga, quotidiana, que cal denunciar, que ha d'acabar perquè permet mols «casos Zabalza».

Núria Costa i Oliver

L'aparició, fa unes setmanes, del cos de Mikel Zabalza, al riu Bidasoa, més enllà dels fets concrets, ha deixat en l'aire una sèrie llarga de preguntes sense resposta oficial: ¿què passa amb els detinguts a les comissaries?, ¿qui controla l'aplicació de la Llei Antiterrorista?, ¿com evitar la tortura? EL TEMPS ha conversat d'aquest tema amb Idoia Ayerbe, la nòvia de Zabalza. És una entrevista més enllà d'una mort concreta, per molt dolorosa que siga. Fets com els

que ací s'exposen poden posar molt en dubte que l'aprovació d'un text legislatiu semblant siga un encert en un estat democràtic.

Moltes incògnites giren entorn de la desaparició de Mikel Zabalza. La versió oficial sobre la mort es basà en l'autòpsia realitzada al cadàver que va aparèixer flotant en el riu Bidasoa. Enrere queden vint dies de desaparició. Idoia Ayerbe, la nòvia de Mikel, va ser l'última persona que el va veure en el quarter d'Intxaurre. Segons ha manifestat, Mikel portava una bossa de plàstic al cap i estava estirat en una llitera. Va sentir que algú

comentava que «estava molt malament». Ara Idoia Ayerbe parla del «cas Zabalza» i del que va viure durant la seva detenció.

Durant l'entrevista parlem també amb Jon Arrechea, que va ser detingut juntament amb Mikel Zabalza i Idoia el passat 25 de novembre. Tant Idoia com Jon van eixir en llibertat sense càrrecs. Com molta altra gent a Euskadi, no comparteixen la versió oficial sobre la mort de Mikel.

«Si Mikel va morir —diu Idoia Ayerbe— va ser perquè no va suportar les tortures. Físicament, tenia una constitució molt forta, però va patir

«Si Mikel va morir és perquè no va suportar les tortures».

una peritonitis que se li va infectar, i ara feia sis mesos que l'havien operat d'una hèrnia al mateix costat. La causa final que dona l'autòpsia és mort per asfíxia per submersió, però no hi ha dubte que algú l'agafava i que va morir al quarter d'Itxaurrondo. D'Itxaurrondo no va eixir viu. Jo el vaig veure a les sis del matí, la primera vegada, i va passar molt de temps fins que no el vaig tornar a veure, a la llitera, i vaig sentir dir que «estava molt malament»; potser ja era mort...».

Segons han afirmat els pares i els familiars, Mikel no tenia cap tipus de relació amb la política. Això, també ho afirma Idoia: «Mikel —ens diu— no tenia cap tipus de vinculació política, i això, ho recalco. A ell, realment l'interessava perfeccionar l'èuscar i tenia plantejat fer curssets de versolarime. No sé perquè el van detenir. Em podien detenir a mi, com a simpatitzant d'Herri Batasuna, però no a ell. A més, la política no l'interessava, parlar de política era una cosa que inclús el molestava».

Idoia Ayerbe no aparenta els vint-i-un anys que té, sembla molt més

gran i parla sense esperar que li facis una nova pregunta. «Hi ha coses increïbles —explica—. Mira fins a on arriba la burla de la guàrdia civil, que als quinze dies de la desaparició de Mikel, la família va tornar una altra vegada al quarter d'Itxaurrondo preguntant per ell, i la guàrdia civil els va respondre que el busquessin a objectes perduts...»

«Nosaltres tenim la certesa que Mikel era al quarter d'Itxaurrondo, i n'hi ha proves evidents. N'hi ha proves des del moment en què en aquella mateixa zona de riu on va aparèixer el cos de Mikel es van ofegar dos guàrdies civils una setmana després d'eixir jo de la presó. El primer guàrdia, el van trobar l'endemà, i, el segon, van trigar dos dies a trobar-lo. I en aquest riu hi ha anguilles que són molt voraces, rates i carpes, i el segon guàrdia va aparèixer sense els ulls. Llavors, si Mikel hi hagués estat vint dies, tal com ells diuen, en primer lloc el cos hauria d'estar en un grau de descomposició molt més avançat del que estava i, en segon lloc, els òrgans dèbils, com els ulls, no haurien pogut aparèixer sencers. I una altra cosa en què em vaig fixar és que no

tenia les marques de les manilles. Li les van posar abans de tirar-lo al riu, quan ja era mort.»

El cos de Mikel Zabalza va aparèixer en una zona del riu on la Creu Roja havia buscat infructuosament. «El que passa —diu Idoia— és que hi havia l'exemple del «cas Almeria» o del «cas Arregui». Per tant, si el cos de Mikel no apareixia, el cos del delictu no era present. Les pressions populars van aconseguir que Mikel aparegués, perquè el PSOE sabia que li sortia molt més car Mikel desaparegut que Mikel mort. Si això hagués passat tres mesos després de celebrar-se les eleccions legislatives, estem segurs que Mikel no apareix. Ni tan sols hauria aparegut el seu cos».

La polèmica del «cas Zabalza» va culminar amb l'autòpsia realitzada al cadàver. Segons els forenses, la mort fou per asfíxia per submersió, i no apareixien rastres de tortura. Segons la doctora danesa vinguda a instàncies de la família de Mikel, que va realitzar una prova pericial, el cos presentava petites mostres de tortura. Segons Idoia, els forenses tenien molta pressa per realitzar l'autòpsia. «Quan vaig arribar al dipòsit de cadàvers, la família encara no hi era, i el forense va començar a dir que havien de començar com més aviat millor. Jo vaig dir-li que, com que no hi havia ningú de la família ni el jutge calia esperar. El forense deia que no, que havia de començar l'autòpsia ja, com més aviat millor. Volien fer una autòpsia d'allò més superficial, com posteriorment va comprovar la doctora danesa, quan va fer la prova pericial. La família demanava un metge de confiança que estigués present, però no el van deixar entrar. Finalment, van aconseguir de portar la doctora danesa, que va detectar petites proves de tortura».

Tant Idoia com Jon han denunciat les tortures a què van ser sotmesos al quarter d'Itxaurrondo. Jon té 23 anys, i després de la detenció li van practicar la tortura coneguda com la «banyera», que consisteix a submergir el cap del detingut repetides vegades dins l'aigua. «La tortura —explica ell mateix— és un fet sistemàtic a Euskadi, on qualsevol detingut que va a buscar la guàrdia civil a les sis del matí a casa seva ja sap que li passarà alguna cosa. Quan em van detenir, tot i que sabia que ho feien sense cap motiu justificat, jo ja tenia segur que sortiria malament del quarter. Després de detenir-me, van

posar-me una caputxa perquè no els reconegués i van portar-me a una muntanya que ells coneixien molt bé. Van fer un canvi de cotxes a mig camí».

«Quan hi vam arribar, em van immobilitzar amb uns sacs de plàstic que ells ja portaven al cotxe, i em van precintar amb una cinta que ells mateixos portaven. Ells anaven preparats amb cascos amb llums com els que porten els miners. Llavors, cosa molt curiosa, em van fer la «banyera» al riu. Les primeres vegades, ho podia resistir, però en les últimes, ja no sabia si era viu o mort. Sentia com si tinguéssim el cos buit, i una llosa molt gran em pesava sobre el cervell. Fins i tot, vaig arribar a tenir al·lucinacions. Es van espantar, perquè em miraven les ungles contínuament per veure si les tenia molt morades o si encara podien continuar submergint-me. Si m'arribo a morir allí, l'autòpsia hauria donat mort per asfíxia per submersió, i als meus pulmons haurien trobat aigua de riu —com en el cas Mikel—. I l'autòpsia no demostraria que la meua mort hauria estat una conseqüència d'una tortura».

«A mi, em van torturar físicament i psicològicament —diu Idoia—. A Itxaurrondo van ser les bosses de plàstic i la ruleta: em posaven una pistola al front i disparaven. Em varen tenir tres dies sense dormir i em feien creure que Mikel s'havia escapat sense dir-me a on. Em van traslladar a Madrid, i allí continuaren els interrogatoris. A Madrid, sobretot, van clavar-me molts cops al cap, de forma continuada, a conseqüència dels quals he perdut visió i la meitat de l'audició de l'orella esquerra. L'única marca que em va quedar a l'eixida de Caravanchel va ser el llavi inferior morat, com a conseqüència de les bosses de plàstic.»

«Durant els interrogatoris —continua Idoia—, es van clavar molt en la meua condició de dona, em feien sentir vergonya per ser-ho, i arribaves a sentir vertadera repugnància per la teua condició. Em van despullar algunes vegades davant d'ells, mentre

es burlaven i em tocaven. A Madrid també em van fer el que he definit com la «banyera de sang». D'una manera psicològica, no física. Em van dir que em tornarien a despullar i que em posarien en una banyera plena de sang. M'ho van repetir tantes vegades que jo sentia els coàguls de sang que se m'enganxaven. Jo era vestida, però els sentia per tot el cos.

«El que passa allí dins no es pot explicar».

Em van dir que em posarien el cap dins, i m'havien clavat tants cops al cap, i amb el meu cansament físic i psicològic, ja em veia despüllada i només notava coàguls de sang. I m'asfixiava perquè sentia que m'empassava sang».

«Psicològicament, vaig patir la «banyera de sang», encara que no me la fessin físicament. El que passa allà dins no es pot explicar, és difícil d'explicar. Has de passar per allà per saber què és això realment.»

Tan Idoia com Jon recalquen que el «cas Zabalza» no és un cas aïllat, sinó que és un exemple del que passa a Euskadi, i que, si aquest cas ha provocat tanta controvèrsia, és pel fet que hi ha hagut una mort amb desaparició. La por a una nova detenció és una constant. «Jo, per exemple

—diu Idoia—, en tinc, malgrat que el suport que em donen és molt gran, tant la gent com els mitjans de comunicació. Sé que no em vindran a detenir d'ací a un any, però sí que poden venir d'ací a un any i mig, i donar-me una pallissa. I sóc conscient que em pot passar això. Sóc conscient que em pot passar el mateix que al meu cosí, i que em trenquin el braç per tres llocs diferents».

El «cas Zabalza» té un cert paral·lelisme amb el «cas Arregui». Sobretot per al PSOE, segons Idoia: «Arregui va morir torturat i l'autòpsia testificava mort per pneumònia. Llavors, el PSOE era a l'oposició, i va fer mocions demanant l'aclariment dels fets i que es revisessin les comissaries de policia. Ara apareix el cas de Mikel, i el mateix PSOE posa tots els obstacles possibles perquè no surti a l'opinió pública la veritat. Fins i tot en l'Ajuntament de Sant Sebastià, on era funcionari Mikel, el PSOE va votar en contra una moció presentada en la qual es demanava l'aclariment dels fets.»

La mort de Mikel Zabalza va colpir l'opinió pública i va despertar dures acusacions al si del Congrés dels Diputats. Per a Idoia i per a Jon, aquest no és un cas excepcional, però ha canviat les seves vides. «Jo, per exemple —diu Idoia—, he estat sempre

una persona molt tímida. Quan vaig eixir, estava tant aterrida, que no pensava ni denunciar les tortures. Em van anul·lar totalment, de tanta por com tenia. Llavors, em vaig sentir obligada, per Mikel, a veure si d'una vegada per totes es podia aclarir aquest cas. Havia de denunciar que també jo havia estat torturada, que he firmat els papers que ells han volgut, que la meua declaració, ni la coneixia. Jo firmava el que fos necessari perquè em deixessin en pau. Recordo que, quan ja era a Madrid, em van demanar si volia que m'apliquessin la «lleï de fugues», i els vaig contestar que sí, tot i sabent que, amb allò, moriria, però en aquells moments era l'única manera que tenia per deslliurar-me de tot el que m'estaven fent».